

Prof. Dr. F. Vehbi İZZETTİN

ECZACILIKTA YENİ KAVRAMLAR

KLİNİK ECZACILIK VE

FARMASÖTİK BAKIM

2000'li yıllara adım attığımız bu günlerde gelişen çağımıza ayak uydurabilmek için bir çok kurum ve meslek grubu kendini yenileme çabası içine girmiştir. Kökeni tarihin çok eski dönemlerine kadar uzanan eczacılık mesleği de bunlardan biridir.

Klinik eczacılıkla ilgili yazdığım bir çok yazıda bahsettiğim eczacılığın kısa tarihçesine tekrar değinecek olursak, günümüzde sık sık gündeme gelen klinik eczacılığa nasıl geldiği daha iyi anlaşılacaktır. 1940'lı yılların başına kadar devam eden geleneksel eczacılık döneminde doğal kaynaklardan mistik ve galenik yöntemlerle ilaç üretimi yapılmaktaydı. Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle bu dönem yerini ilaç sanayinin hızla geliştiği endüstriyel döneme bırakmıştır. 1970'li yılların ortalarına kadar süren bu dönemde her türlü ilaç şeklinin fabrikalarda hazırlanıp ambalajlanması eczacının klasik görevlerinin azalmasına neden olmuş ve eczacıların yeni arayışlara yönelmiştir. Bu arayışlar sonucunda 1980'li yıllardan beri konuşulan ve kısaca hasta tedavisinde daha etkin bir rol alan modern eczacılık olarak nitelenebileceğimiz "klinik eczacılık" kavramı ortaya çıkmıştır. Klinik eczacılık kavramı içerdiği klinik kelimesinden dolayı zaman zaman hastane eczacılığı olarak algılanmaktadır. Oysa ki buradaki klinik kelimesi "hasta odaklı" anlamına gelmektedir. Bu nedenledir ki günümüzde klinik eczacılık hizmetleri sadece hastanelerde değil, eczanelerde ve eczacının çalıştığı diğer alanlarda da verilebilmektedir.

Tedavide gözlenen eksiklikler, klinik eczacılığın fonksiyonlarının belirlenmesinde etkili faktörler olmuşlardır.

Bunlardan bazıları;

- Hasta eğitimi
- İlaç danışmanlığı
- Hasta profili oluşturma
- İlaç düzeylerinin izlenmesi
- Damar içi solüsyonlarının hazırlanması ve hastaya sunumu
- Hastanelerde ilaç alım ve dağıtım sistemlerinin yürütülmesi
- Klinik farmakokinetik hizmeti
- İlaç etkileşimlerinin önlenmesi

Her geçen gün artan ihtiyaçlar doğrultusunda bu görevlere yenileri de eklenmektedir. Özellikle ABD gibi klinik eczacılığın uzun yıllardır benimseyen ve yukarıda bahsettiğimiz hizmetleri rutin görevler haline getiren ülkelerde son yıllarda uygulanmaya başlanan onkolojik eczacılık, geriatrik eczacılık, radyofarmasi, lipit, antikuagülan, hipertansiyon, diyabet, astım gibi kronik hastalıkların eczacı tarafından izlendiği tedavi klinikleri de gün geçtikçe daha yaygın hale gelmektedirler.

Günümüz eczane işletmeciliğinde ilacın raftan alınıp hastaya verilmesiyle eczacının işi bitmemelidir. Hastanın yaşam kalitesini arttırmak ve farmakoekonomik anlamda bir yarar

sağlamak için hastayı ilaçları konusunda ayrıntılı olarak ve gerekirse yazılı yöntemlerle bilgilendirmeli, hastanın sağlık sorunları konusunda doğru bir yol gösterici olabilmeli, hastaya uygun seçenekler sunabilmeli, danışmanlık yapabilmeli, hastanın kişisel ve medikal bilgilerinin yer aldığı bir hasta profili oluşturabilmeli ve tedavisini izleyebilmelidir. Eczacının eczanede, hastanede ve çalıştığı diğer alanlarda vereceği bunlara benzer klinik eczacılık hizmetleriyle mesleğin saygınlığının artmasına da katkısı olacaktır.

Son yıllarda gündemde olan diğer bir kavram da "Farmasötik Bakım" dır. Klinik eczacılıktan farklı bir kavram olduğu sanılan farmasötik bakımın aslında 1976 yılından bu yana Klinik Eczacılık eğitimi ile kazanılan bilgi ve becerilerin farmasötik hizmet olarak hastaya sunumunu kolaylaştırmak amacıyla ortaya atılmış bir kavram olduğunu görüyoruz. Bir başka deyişle klinik eczacı farmasötik bakım sayesinde hastaya doğrudan faydalı olabilmek için sorumluluklar üstlenmiş oldu.

Farmasötik bakım; hastanın yaşam kalitesini arttırmak amacıyla, belirlenmiş olan terapötik sonuçlara ulaşılabilmesi için eczacının doğrudan sorumluluk alması ve ilaçla bakım sağlamasıdır. Belirlenmiş olan bu terapötik sonuçlar;

1. Hastalığın iyileşmesi
2. Hastanın semptomlarının elimine edilmesi veya azaltılması
3. Hastalığın ilerlemesinin durdurulması veya yavaşlatılması
4. Hastalık veya semptomların önlenmesi

Farmasötik bakım yasasına göre klinik eczacı doktor, hasta, hasta yakını ve konuyla ilgili diğer sağlık personeli ile birlikte çalışmak ve ortak bir terapötik plan oluşturmak zorundadır. Bu bağlamda farmasötik bakımın 3 temel fonksiyonundan söz etmek mümkündür.

- İlaça bağlı olası ve mevcut yan etkilerin belirlenmesi
- İlaça bağlı mevcut problemlerin çözülmesi
- İlaça bağlı olası yan etkilerin önlenmesi

İlaça bağlı morbidite, mortalite ve diğer komplikasyonlar sadece farmasötik bakım prensiplerinin uygulanmasıyla önlenemez. Bunun da ancak klinik eczacılık eğitimi almış eczacılar tarafından gerçekleştirilmesi mümkündür. Klinik eczacılık misyonu taşımayan bir eczacının, bir klinik eczacılık felsefesi olan farmasötik bakımı uygularken bir takım güçlüklerle karşılaşması kaçınılmazdır.

Günümüz eczacılığının çok konuşulan bu 2 kavramıyla ilgili bu bilgilerden sonra biraz da klinik eczacılığın ülkemizdeki durumuna değinmek istiyorum.

Ülkemizde klinik eczacılığın tanınması, 1991 yılında ilk olarak Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi bünyesinde açılan Klinik Farmasi Yüksek Lisans programıyla olmuştur. Takip eden seneler içinde doktora programı açılmış, bilim dalı kurulmuş ve 1995 yılından itibaren de 4. sınıf öğrencilerine teorik ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu alanda öncülük yapan fakültemiz geçen sene bir ilke daha imza atmış ve 3. sınıftan itibaren öğrencilerin hastanede klinik uygulamalar yapabilmelerine imkan tanıyan bir program değişikliğine gitmiştir. Hastanenin dahiliye, pediatri, cerrahi, eczane ve laboratuvar bölümlerinde bulunan öğrenciler uzman doktor ve klinik eczacılarla birlikte hasta ziyaretlerine katılmış, bu uygulamalar sayesinde klinik eczacılığın prensiplerini daha iyi kavramış ve ilaçla hastalık arasındaki ilişkiyi daha yakından görme şansına sahip olmuşlardır. Marmara Üniversitesinin yanı sıra Ankara Üniversitesi'ndeki Klinik Eczacılık Yüksek Lisans Programı ve Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi 4. sınıf programında yer alan klinik eczacılık dersi, konunun ülkemizde de yayılmaya başladığının bir kanıtıdır. Kısa zaman içinde diğer eczacılık fakültelerinin de bu alandaki uzman açıklarını giderip eğitim sistemlerinde klinik eczacılığa da yer vereceklerine inanıyorum. 1998 yılında girişimlerimizle kurulan Klinik Eczacılık Derneği, klinik eczacıları ve klinik eczacılığa ilgi duyanları bir araya getirmeyi ve eczacının alması gereken yeni görev ve sorumlulukları tanıtmayı amaçlamaktadır. 150'yi bulan üye sayısı ile Klinik Eczacılık Derneği 1999 yılı içinde Boehringer Ingelheim İlaç Sanayinin desteğiyle İstanbul, Ankara ve İzmir'de 300 hastane eczacısına yönelik Klinik Vizyon adlı, sertifikalı bir program gerçekleştirmiştir. Buna benzer eğitim programlarının devam edeceğini de belirtmek istiyorum.

Giriş niteliğindeki bu yazıda genel hatlarıyla klinik eczacılığı, farmasötik bakım kavramını ve ülkemizdeki klinik eczacılığı anlatmaya çalıştım. Klinik eczacılığın görevleri, klinik eczacının rolleri, klinik eczacılık eğitimi ve uzmanlaşma gibi daha ayrıntılı konulara gelecek yazılarımda değinmeye çalışacağım.

Bu makale 2001 yılında Hedef Sağlık Dergisinde yayımlanmıştır.

Prof. Dr. Fikret Vehbi İZZETTİN

Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Klinik Eczacılık Bilim Dalı ve Klinik Eczacılık Derneği Başkanı